

مولف: صدرالدین محمد شیرازی (ملاصدرا)

مترجم: شہربانو محلاتی

سرشناسه : صدرالدین شیرازی، محمد بن ابراهیم، ۹۷۹-۱۰۵۰ ق.، مفسر
 عنوان قرار دادی : الکافی، اصول، شرح
 عنوان و نام پدیدآور : رابطه ی عقل و علم / مولف صدرالدین محمد شیرازی (ملاصدرا): [مترجم] شهربانو محلاتی
 مشخصات نشر : تهران: برگ سبز، ۱۳۹۱.
 مشخصات ظاهری : ۲ ج.
 شابک : ۳۰۰۰۰ ریال: دوره: 978-964-8215-09-0 ج. ۱: 978-964-8215-08-3
 ج. ۲: 978-964-8215-07-6
 وضعیت فهرست نویسی : فیفا
 یادداشت : بالایی عنوان: شرح اصول کافی.
 یادداشت : کتاب حاضر شرحی بر کتاب الکافی الاصول اثر محمدبن یعقوب کلینی است.
 یادداشت : کتابنامه.
 مندرجات : ج. ۱. حقیقت عقل و فلسفه وجود آن
 موضوع : کلینی، محمدبن یعقوب - ۳۲۹ ق. الکافی - - نقد و تفسیر
 موضوع : احادیث شیعه - - قرن ۴ ق.
 موضوع : فلسفه اسلامی
 شناسه افزوده : محلاتی، شهربانو، ۱۳۳۸-، مترجم
 شناسه افزوده : کلینی، محمدبن یعقوب - ۳۲۹ ق. الکافی. اصول. شرح
 رده بندی کنگره : BP۱۲۹/ک۸ک۲۲۰۲/۱۳۹۱
 رده بندی دیویی : ۲۹۷/۲۲
 شماره کتابشناسی ملی : ۲۶۹۳۲۵

رابطه عقل و علم

مؤلف: صدرالدین محمد شیرازی (ملاصدرا) اثر: برگ سبز

مترجم، ویراستار و صاحب امتیاز: شهربانو محلاتی

ناشر: برگ سبز

طراح جلد: سروش فدایی منش

صفحه آرا: حمیدرضا قدیگی

لیتوگرافی: سایان گرافیک

چاپ و صحافی: شعبانی

شمارگان: ۵۰۰۰ جلد

تاریخ انتشار: ۱۳۹۱- چاپ اول

قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان (دوره دو جلدی)

ISBN: 978-964-8215-09-0 (2vol.set)

شابک: ۰۰۹-۰۸۲۱۵-۹۶۴-۹۷۸ (دوره دو جلدی)

ISBN: 978-964-8215-08-3 (vol.1)

شابک: ۰۰۸-۰۸۲۱۵-۹۶۴-۹۷۸ (جلد اول)

ISBN: 978-964-8215-07-2 (vol.2)

شابک: ۰۰۷-۰۸۲۱۵-۹۶۴-۹۷۸ (جلد دوم)

آدرس: تهران: م انقلاب - ابتدای کارگر جنوبی - ابتدای خیابان وحیدنظری - بن بست بختیاری - پلاک ۱ - واحد ۲

تلفن ۶۶۴۹۶۹۱۹ - فکس: ۶۶۹۷۶۵۸۵ همراه: ۰۹۱۲۳۳۷۸۰۳۰

Email: bargesabzpub@yahoo.com

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
مقدمه.....	۱۳
بخش اول: شرف علم و وجوب طلب آن	
فصل اول: شرف علم به طور مطلق.....	۱۷
الف: شاهد از آیات.....	۱۷
ب: شاهد از روایات.....	۱۹
طریق عقل در علم.....	۲۱
فصل دوم: اختلاف علما در کیفیت علم واجب.....	۲۲
تخصیص علم به علم اعمال و معاملات توسط امام غزالی و اشکالات در آن.....	۲۴
فصل سوم: انواع سؤال در کتاب و سنت و احکام هر کدام.....	۲۷
فصل چهارم: حقیقت علم و اقسام آن.....	۳۰
الف: علم مکاشفه	
ب: علم معامله	
آیات دال بر تقسیم رزق و حق بودن آن.....	۳۲
فصل پنجم: تقسیم علوم به شرعی و غیر شرعی.....	۳۴
وجوه شرافت علم فقه بر طب.....	۳۶
حقیقت علم مکاشفه.....	۳۶
حقیقت علم معامله.....	۳۷
فصل ششم: مراد از تَفَقُّه در دین و فضیلت آن.....	۳۹
حرمت عزلت بر محتاج تعلّم.....	۴۲
فصل هفتم: اقسام علوم در کلام رسول الله ﷺ.....	۴۴
اقسام علوم مذموم و اسباب و وجوه مذمت آن‌ها.....	۴۷
فصل هشتم: وراثت علما از انبیا ﷺ.....	۵۱
فصل نهم: مجامع کمالات انسانی و فضیلت علما.....	۵۷

فصل دهم: نشأت علمی انسان و اقسام مردم در زندگی آخرت.....	۶۲
بخش دوم: اصناف مردم در تعلیم و تعلّم و ثواب هر کدام با فضیلت علم	
فصل اول: اقسام مردم بعد از رسول الله ﷺ.....	۶۹
فصل دوم: اقسام مردم در کسب علم و معرفت.....	۷۷
فصل سوم: احکام و براهین عقلی بر فضیلت علم.....	۸۳
اطلاق علم به سه معنی.....	۸۸
تمثیل در تفاضل علم عالم بر عبادت عابد و شروط آن.....	۸۹
فصل چهارم: ثواب تعلیم و تعلّم و دلایل وجوب تعلّم و اجر تعلیم و تعلّم.....	۹۲
اجر تعلیم و تعلّم.....	۹۲
دلایل وجوب تعلّم.....	۹۳
وجوب رجوع متعلّم به حاملین علم.....	۹۳
دلایل وجوب تعلیم.....	۹۴
واجبات بر معلّم.....	۹۴
فصل پنجم: مشارکت معلّم در اجر و پاداش عاملین به آن و مؤیدات در این مطلب.....	۹۶
یادآوری روشن کننده.....	۹۹
فصل ششم: فایده‌ی طلب علم.....	۱۰۳
فصل هفتم: دلایل فضیلت علم و وجوه آن از دیدگاه قرآن و سنت.....	۱۰۹
دلایل از قرآن.....	۱۰۹
دلایل از سنت.....	۱۱۵
فصل هشتم: آثار و مراتب علم.....	۱۲۲
فضیلت علم در سایر کتب آسمانی.....	۱۲۵
فصل نهم: فضیلت علم از دیدگاه فلاسفه.....	۱۲۹
فصل دهم: فضیلت علم از دیدگاه فضلا.....	۱۳۵
فضیلت انبیا ﷺ به واسطه علم.....	۱۳۷

فضیلت کسب علم و آموزش آن برای خدا..... ۱۴۲

بخش سوم: صفات علما و حق عالم بر متعلم و وظایف هر کدام

فصل اول: فضیلت تواضع برای معلم و غایات آن..... ۱۴۷

نهی از تکبر و راههای علاج آن..... ۱۴۸

فصل دوم: اسباب کبر در متکبرین..... ۱۵۳

فصل سوم: حقیقت فقیه و علامات او..... ۱۶۰

فصل چهارم: حقیقت فقه و ثمره‌ی آن..... ۱۶۶

مراحل سیر علوم از لسان امام محمد غزالی..... ۱۶۸

فصل پنجم: عدم سفاکت و غرور در قلب عالم..... ۱۷۱

فصل ششم: علامات عالم و جاهل..... ۱۷۶

حق عالم بر متعلم..... ۱۷۸

فصل هفتم: وظایف معلم بر متعلم..... ۱۸۰

فصل هشتم: وظایف متعلم بر معلم..... ۱۸۴

فصل نهم: علم اشرف و جهات شرافت آن..... ۱۹۰

اقسام علوم در قیاس به سلوک آخرت و طلب مقصد اعلی و ثمره‌ی عظمی..... ۱۹۲

بخش چهارم: آثار فقد عالم و ثمرات مجالست و مصاحبت با او

فصل اول: مرگ عالم سبب شکاف در اسلام..... ۱۹۴

مقصود از عالم حقیقی..... ۱۹۵

فصل دوم: وجه در سرور و شادی ابلیس از مرگ عالم ربانی..... ۱۹۷

نابودی علم و عدالت از عالم با مرگ عالم عارف..... ۱۹۸

فصل سوم: وجه کم شدن اطراف و نواحی زمین با مرگ عالم و تأویلات در آن..... ۲۰۰

فصل چهارم: تشویق و ترغیب بر مجالست علما و مصاحبت با آنها..... ۲۰۵

فصل پنجم: تشویق بر سؤال کردن از ضروریات امر دین..... ۲۰۸

هلاکت ابدی و همیشگی صاحب جهل مُرکّب..... ۲۰۹

توسعه‌ی نفس با شناخت امام و یادگیری و سؤال از او..... ۲۱۱

فصل ششم: آثار یادآوری عالم در بین بندگان خدا..... ۲۱۳

فصل هفتم: عهد و میثاق خداوند بر بذل علم و انواع عهد..... ۲۱۷

وجوه تقدم علم بر جهل..... ۲۱۹

تساوی بین طالبان علم در هدایت و ارشاد..... ۲۲۰

تعلیم بندگان خدا به عنوان زکات علم..... ۲۲۰

فصل هشتم: ملاحظه‌ی احوال متعلمین و نظر در مراتب فهم و قابلیت آن‌ها در

درجات علوم..... ۲۲۲

فصل نهم: نبی از ادخال باطل در دین و فتوای بدون علم..... ۲۲۷

آثار فتوای بدون علم و هدایت..... ۲۲۸

فصل دهم: عادت صحابه بر سرعت نگرفتن بر فتوا دادن و عکس آن در حال

حاضر..... ۲۳۱

توقف در فتوا دادن در صورت جهل به حکم از جمله حقوق خدا بر بندگان خود..... ۲۳۲

فصل یازدهم: میرا بودن اهل بیت عصمت و طهارت علیهم السلام از جهل و دروغ بستن

بر خدا و قیاس..... ۲۳۵

تعریف قیاس و اقسام آن..... ۲۳۶

حدود قیاس..... ۲۳۷

بخش پنجم: آثار و نتایج عمل بدون علم و همراه با علم

فصل اول: تشبیه عامل بدون علم و بصیرت به سیر کننده‌ی کور بدون راهنمای

بصیر..... ۲۴۱

رابطه‌ی عمل با علم و معرفت..... ۲۴۲

نتایج عمل بدون معرفت..... ۲۴۵

فصل دوم: اقسام علما از جهت عمل به علم خود..... ۲۴۷

شدت عذاب عالم بدون عمل در آخرت..... ۲۴۹

فصل سوم: علامات عالم ربانی..... ۲۵۱

اقتران علم با عمل..... ۲۵۴

فصل چهارم: عدم تأثیر موعظه‌ی عالم بدون عمل و کفر او.....	۲۵۵
کفر ثمره‌ی علم بدون عمل.....	۲۵۶
هلاکت عالم بدون عمل در روز قیامت و عاریه بودن ایمان او.....	۲۵۷
فصل پنجم: ادله‌ی تساوی عالم بدون عمل با جاهل.....	۲۵۸
و جوه با دوام‌تر بودن حسرت عالم بدون عمل از جاهل.....	۲۶۰
خطابات علمی و موعظه‌های برهانی در اکتساب علم و عمل و اجتناب از شک و سستی.....	۲۶۱
فصل ششم: توسعه‌ی قلب و روشنایی آن به واسطه‌ی عمل با علم.....	۲۶۳
حقیقت و اهمیت نیت در اعمال.....	۲۶۴
فصل هفتم: هلاکت حریص در طلب دنیا و طالب علم برای دنیا.....	۲۶۶
وجه منفعت و عدم منفعت هر کدام از طالبین علم برای دنیا و آخرت.....	۲۶۷
برداشته شدن شیرینی مناجات با خدا از عالم محب و دوستدار دنیا.....	۲۶۸
فصل هشتم: اقسام علمای در طلب دین و دنیا و خصوصیات و اغراض آن‌ها.....	۲۶۹
اغراض علمای دنیا از طلب علم.....	۲۷۰
فصل نهم: وجه در عدم صحت توبه‌ی عالم بدون عمل.....	۲۷۲
فصل دهم: عاقبت علمای دنیا و آخرت و خصوصیات هر کدام.....	۲۷۵
فصل یازدهم: اقسام علما در طبقات جهنم.....	۲۷۹

بخش ششم: کیفیت استراحت و غذای روح، حسنات و اسباب و غایات علم

فصل اول: استراحت نفوس به شگفتی‌های حکمت.....	۲۸۳
فصل دوم: کیفیت و نوع غذای روح.....	۲۸۵
فصل سوم: وجوب توقف در شبهات و عدم فرو رفتن در مهلکات بدون فکر و درنگ.....	۲۸۸
فصل چهارم: فضایل و حسنات علم.....	۲۹۰
فصل پنجم: تعریف علم به علامات لازم و اسباب و غایات آن.....	۲۹۲
وزیر علم.....	۲۹۳
فصل ششم: حصر علوم و معارف در چهار چیز.....	۲۹۴

۲۹۶.....	حق خداوند بر مردم
۲۹۷.....	فصل هفتم: اقسام اغراض و دواعی طالبان علم
۳۰۱.....	فصل هشتم: شناخت قدر و ارزش هر نفسی به میزان فضیلت علمی او
	بخش هفتم: کیفیت حفظ و نقل احادیث، احکام و اقسام و نتایج آن
۳۰۵.....	فصل اول: انواع رعایت کنندگان حدیث
۳۰۸.....	فصل دوم: کیفیت حفظ چهل حدیث و مراتب و اقسام آن
	مراتب حفظ
	فصل سوم: تأویل و حوب رد تأییل متشابهات در آیات و احادیث به ائمه‌ی
۳۱۸.....	معصومین علیهم‌السلام
۳۲۰.....	فصل چهارم: کیفیت نقل و روایت حدیث
۳۲۱.....	و جوه استدلال بر جواز نقل به معنای حدیث
۳۲۳.....	و جوه جواز إسناد روایات امام صادق علیه‌السلام به امام باقر علیه‌السلام
۳۲۵.....	فصل پنجم: جواز نقل قسمتی از حدیث در صورت عدم ارتباط اجزای آن با یکدیگر
۳۲۷.....	فصل ششم: علت اختلاف جواب‌های از یک مسأله از جانب ائمه علیهم‌السلام
۳۳۰.....	فصل هفتم: کیفیت عمل به حدیث در صورت تعارض آن با حدیث دیگر
۳۳۳.....	فصل هشتم: مرجحات حدیث در صورت تعارض
۳۳۷.....	فصل نهم: علت اصل و حق بودن قرآن نسبت به همه‌ی علوم و اقوال
۳۴۰.....	فصل دهم: وجوب إرجاع حدیث به قرآن و أخذ به موافق آن در صورت تعارض احادیث
۳۴۲.....	علت برتری عمل به سنت نسبت به سایر اعمال نزد خداوند
۳۴۳.....	فصل یازدهم: اقسام سنت و ثمره و نتایج عمل یا ترک آن
۳۴۴.....	اقسام سنت و نتایج هر کدام

بخش هشتم: حکم بدعت‌گذاری در دین و خصلت‌های اصحاب آن

۳۴۹.....	فصل اول: وجوه تحمّل حدیث و روایت آن
۳۵۲.....	فصل دوم: امر به نوشتن علم و نشر آن
۳۵۶.....	فصل سوم: کیفیت مذاهب و آرای باطل
۳۵۸.....	اقسام مرجئه

فصل چهارم: مبده هر فتنه‌ای در اسلام یا سایر ادیان	۳۶۰
فصل پنجم: راه دفع فتنه و مسؤولان آن	۳۶۲
فصل ششم: اصناف مورد غضب خداوند	۳۶۶
فصل هفتم: خصلت‌های بدعت‌گذار	۳۶۹
فصل هشتم: خصلت‌های قاضی نااهل	۳۷۲

بخش نهم: حکم قیاس و خصلت‌های اصحاب آن

فصل اول: عبود باطنی و آفات نفسانی اصحاب قیاس	۳۸۱
فصل دوم: منع از استعمال قیاس فقهی	۳۸۳
فصل سوم: منشا قیاس و عاقبت قیاس‌کنندگان	۳۸۷
أوصاف کتاب جامع علی	۳۸۹
فصل چهارم: علت منع از قیاس	۳۹۱
فصل پنجم: مفاد قیاس	۳۹۳
فصل ششم: وجوه غلط بودن قیاس ابلیس	۳۹۵
فصل هفتم: ترک سنت، نتیجه‌ی قیاس	۳۹۸
فصل هشتم: علت عدم استعمال قیاس در سیره‌ی اهل بیت عصمت و جلال	۴۰۱

بخش دهم: سبب اختلاف مردم بعد از رسول الله ﷺ در احادیث، تفسیر کتاب و وجود مذاهب و آراء و حدوث بدعت‌ها

فصل اول: تکیه و توکل مؤمن حقیقی بر خدا و کتاب و سنت	۴۰۷
فصل دوم: وجوب ردّ احکام به کتاب و سنت	۴۱۱
فصل سوم: بیان همه‌ی احکام مورد نیاز مردم و حدود آن در قرآن و سنت	۴۱۵
فصل چهارم: نهی از بعضی سؤالات در سنت	۴۱۸
فصل پنجم: وجود اصل همه‌ی امور اختلافی در قرآن	۴۲۴
فصل ششم: احتیاج مردم در امور دین و دنیا، عقاید و احکام و راه‌های عبودیت به کتاب خدا	۴۲۷
أحوال و امور مذموم در دین و دنیای امت پیامبر ﷺ	۴۲۹

أوصاف قرآن

فصل هفتم: ائمه علیهم السلام وارثان علم رسول الله صلی الله علیه و آله	۴۳۹
فصل هشتم: وجود أقسام علوم استکمالی نفس انسان در قرآن	۴۴۲
فصل نهم: أقسام رجال حدیث بعد از پیامبر صلی الله علیه و آله	۴۴۷
فصل دهم: وجه اشتباه در کلام پیامبر با وجود کثرت أصحاب	۴۵۷
فصل یازدهم: وجود نسخ در روایت	۴۵۹
فهرست منابع	۴۶۴
آثار مترجم	۴۶۹

مقدمه

حمد برای خدایی که جلال و عظمت او را درک و فهم ما عظیم‌تر و کمال او برتر و بالاتر از توصیف و نظر می‌باشد، معبود یگانه‌ای که قرار دهنده‌ی ملائکه و مدبرات وسایط بوده تا فضل وجود خود را ظاهر گرداند، و انبیا و رسولان را به عنوان وسایلی برانگیخت تا هدایت‌گر مردم به سوی شناخت ذات وجود او باشند، فاعل هر محسوس و معقول، دارای علم بی‌نهایت که از طریق انزال کتب، ارسال رسولان و اولیای بر حق خود انسان را به سرچشمه علم و هدایت متصل نمود و دریای رحمت بی‌دریغ خود را به روی ما گشود تا ما را از ظلمات جهل و نادانی نجات داده و به انوار حکمت الهی متصل گرداند و فضل و خیر خود را بر بندگان تمام نماید، چنان که فرمود: «ذلک فضل الله یؤتیه من یشاء الله ذوالفضل العظیم» «و من یؤت الحکمة فقد أوتی خیراً کثیراً»^۱.

و معانی و رموزی را که انوار خطاب است به ما الهام کرد، و ما را با حقایق عالم آشنا نمود و از عالم طبیعت دریچه‌ای به سوی عالم ملکوت برای ما باز کرد تا از این دنیای

۱. جمعه / ۴۱.

۲. بقره / ۲۶۹.

مادی و پست، نظاره‌گر حقایق عالم اعلی باشیم و نفس خود را از مرحله‌ی عقل بالقوه با تعلیمات حکمت‌آمیز پیامبر بزرگوارش به مرحله عقل بالفعل رسانده و به خطاب «فادخلی فی عبادی فادخلی جنتی»^۱ مفتخر گردیم، سلام و درود بر محمد و آل او علیهم‌السلام که خزینه‌داران انوار وحی و تنزیل، و حافظ اسرار علم و تأویل می‌باشند، حمدی که حد و اندازه و منتهایی برای آن نیست، و درودی که قابل شمارش نباشد، به توفیق حضرت حق بر سر سفره‌ی پر برکت کتاب و سنت می‌نشینیم و از سرچشمه‌ی وحی و انوار حکمت الهی بهره‌مند می‌گردیم، از خداوند صفای نفس و پاکی آن را از همه کدورات، ظلمات و حجاب‌های جهل و نادانی و ملکات مذموم طلب می‌نمایم تا استعداد و آمادگی برای نزول رحمت و خیرات حق برای ما محقق شود؛ زیرا از جانب حضرت حق با جود و کرم بیکران بخلی نمی‌باشد، و مانعی از نزول رحمت او جز حجاب‌های باطنی ما وجود ندارد، به همین جهت به انوار آیات و روایات پناه می‌بریم و با درخواست توفیق از حضرت حق و تزکیه‌ی نفس، ظرف وجود خود را توسعه می‌دهیم تا لایق و سزاوار افزایش خیرات بر آن باشیم و با افاضات حق همه‌ی نقایص و عیوب خود را جبران نماییم و با تأسی به اهل بیت عصمت و طهارت علیهم‌السلام اتصال به عالم عقل پیدا کرده و به جوار قرب حضرت حق و اعلی علیین که غایت کمال ما است، راه پیدا کنیم، و با کسب علم و معرفت، لذت و شیرینی مناجات حق را دریابیم.

از خدای متعال عاجزانه درخواست می‌کنم، که توفیق ترجمه‌ی شرح این آیات و روایات را به من اعطا فرماید تا زمینه‌ی دسترسی به این گوهرهای گرانبها را برای طالبین و سالکین آن فراهم نمایم، و سختی احادیث را از بس برده و پوست را از مغز آن جدا کرده تا با صفای فکر، صفای احادیث را تشخیص دهند و حقایق معانی آن را درک نمایند، از همه‌ی خوانندگان تقاضای دعا و طلب آمرزش و کسب توفیقات بیشتر در جهت خدمت به اسلام و مسلمین را دارم.